

ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE EL CONCEPTE DE 'ROL-NOM'

Jaume MASCARÓ PONS

En un dels darrers números del Butlletí Int. (nº xxvii / març 1987), Xesca ALENYAR i Joan ANDREU ens proposen un nou terme per a l'antroponímia: el ROL-NOM. La proposta sembla prou interessant i mereixedora d'un comentari crític, que, tal vegada, podria obrir un constructiu debat sobre conceptes antroponímics.

Els autors, seguint Leslie A. Dunklin, consideren que el ROL-NOM, adaptació directa del terme anglès «role names», seria «el nom la funció del qual és fer de substitut»; però no qualsevol nom, sino aquell que ens «descriu el seu 'status' o fa referència directament al personatge». Per a il·lustrar la definició posen alguns exemples trets de *Bearn*: entrarien dins de la categoria de «rol-noms» formes lingüístiques com «el senyor», «Vossa mercè», «un vell Senyor de Mallorca», i altres, quan s'empren per substituir «don Toni de Bearn». I més endavant, després de citar un text de L. A. Dunklin, precisen que la substitució es pot fer en dos tipus de casos: «...primerament quan una persona s'adreça a una altra i desconeix el nom i cognom, per exemple: "eh! vostè", "tu!, el del bigoti!"...; en el segon cas veiem que quan s'utilitzen termes com "don", "dona", "madó", "madona", "senyor", "senyora", com a substituïts de l'antropònim concret, apareix de manera clara l'actitud de la persona que es dirigeix a ells.» Fins aquí el resum de la posició dels autors sobre el concepte de rol-nom, que he intentat exposar utilitzant, dins del possible, les seves pròpies paraules.

Primer de tot, caldria subratllar que entre la definició, amb els exemples que s'hi afegixen, i el comentari a la cita de L. A. Dunklin em sembla veure-hi un cert «glissement». En posar l'accent de la definició sobre el caràcter substitutori del rol-nom, semblaria que aquest és una categoria antroponímica que inclou tots els sintagmes nominals que poden ocupar el lloc del NOM (*sensu stricto?*) del personatge, amb la limitació de que tals sintagmes facin referència al seu «status» o directament al personatge, però és ben difícil d'imaginar SN substitutoris que, en el context d'un discurs concret, no compleixin aquesta condició i, per tant, el rol-nom esdevé una categoria universal, és a dir, poc útil per a descriure un conjunt definit i específic de formes i/o funcions. En canvi, en el segon grup

d'exemples, el rol-nom apareix determinat com un substitut del NOM PROPI en conductes lingüístiques apel·latives, sigui per ignorància del NOM, i aleshores cal recórrer a formes tretes del repertori genèric d'apel·lació: «Eh!, tu», «vostè», etc.; o aquestes formes són emprades per manifestar l'actitud de l'apel·lant, sigui respecte, despreci, reverència, agressió, familiaritat («pare!», «mare!», etc.). En aquest segon cas, podem pensar que la manifestació apel·lativa substitutòria pot ésser voluntària, espontània, o bé marcada per la convenció social, més o menys coactiva. És cert, però, que en ambdós casos hi ha una clara delimitació, a través d'aquest substituents, del rol respecte apel·lant-apel·lat. En aquest sentit, en sembla correcte i interessant la idea d'estudiar la manera com la nostra cultura estableix un repertori de formes, més o menys específiques, d'expressar el rol. Que aquest repertori, i la funció de substitució respecte d'un NOM de persona, sigui designat pel terme ROL-NOM no m'agrada gaire pel seu aire excessivament anglès, però... n'emprem tants ja d'anglicismes!

Pel que acabo de dir, hauria de quedar clar que no comparteixo la definició de que un *rol-nom* és un substitut del nom, en general, perquè sinó hauríem d'admetre que en el nostre sistema antroponímic qualsevol de les formes lingüístiques que utilitzem per a designar persones és també un rol-nom. Perquè, com he pretès mostrar en un breu article anterior (OBI, XXVI, 6-10), a cada cultura el NOM d'una persona s'expressa per un conjunt precís de formes, que constitueixen un *sistema de denominació*, que en la pràctica del discurs concret mai apareixen alhora. Mai, excepte tal vegada en limitats contextos descriptius, ens referim a una persona indicant NOM, COGNOMS, RENOM O MALNOM..., sinó que només apareix alguna d'aquestes formes, segons el context del discurs i de la situació. Si diem «En Toni m'ha dit...», o «Toniet vine!», o «El senyor Antoni...», o «Sr. Pons...», etc., cadascuna de les formes antroponímiques compleix una funció de substitució respecte de les altres formes utilitzables, i del conjunt del sistema, però també la forma concreta que en cada cas utilitzem, en funció del context, inclou una indicació de l'actitud del parlant respecte del designat i, d'alguna manera, també el rol d'aquest. Diríem aleshores que un COGNOM és també un ROL-NOM perquè està en el lloc del PRENOM o d'un MALNOM?

M'agradaria encara afegir un breu comentari al que diuen els autors sobre el terme ROL-NOM: «Aquesta denominació no és ben bé producte doncs de la nostra invenció, sino una traducció literal del terme científic ROL-NAMES, emprat dins el camp de l'onomàstica a la cultura anglesa.» Crec que aquesta afirmació és potser una mica excessiva, encara que tampoc em sembla una qüestió molt important que expressions bàsicament descriptives com «role names» o «love names» es considerin termes científics o no. Però, en canvi, el fet de que les dues expressions que suara he esmentat siguin posades en relació ens porta a insistir en un aspecte que ja ha sortit abans. Els «love names» o noms d'afecte equivalen al que nosaltres anomenem HIPOCORÍSTICS, és a dir, al conjunt de formes derivades que inclouen connotacions afectives. Ara bé, el que constitueix els hipocorístics en categoria antroponímica no és només el fet de llur connotació afectiva, sinó que aquesta sigui expressada d'una determinada forma lingüístic-

tica, que té característiques pròpies en una determinada comunitat de parlants, és a dir, que a més de diferències formals implica aspectes socials i culturals. El mateix podríem dir dels «role names»: no és tant la funció en sí mateixa, sino el fet que aquesta sigui expressada per dispositius lingüístics particulars, els quals, inevitablement, implicaran particularitats socio-culturals. L'estudi dels «noms de rol» en català hauria d'orientar-se a aïllar-ne les regularitats formals en l'àmbit lingüístic i, ensems, a analitzar el que aquestes formes de denominació ens diuen respecte de la nostra societat i la nostra cultura.

POST-SCRIPTUM

Acabada una primera redacció de les notes anteriors, em trobo a l'últim B.I., XXX, desembre 1987, pàg. 32 ss., un article de Ramon Carreté Parera, amb el títol de *El Nom propi en l'Obra Literària de Guillem de Berguedà*, en el qual hi ha unes consideracions prèvies sobre la definició de nom propi, les quals pel context en el que es formulen, incideixen de manera indirecta en el tema dels «noms de rol». Partint d'exemples de l'obra que es proposa analitzar, Ramon Carreté replanteja la definició que ell en diu «tradicional», que no reproduïx, però que deu ésser la que diu: «Nom propi és un sintagma definit que pressuposa l'existència d'un referent i unicitat». Aquesta definició que més o menys correspon a la de B. Russell, també podria formular-se en termes actuals dient que «el nom propi és sempre un SN definit referencial». (cfr. G. RIGAU, *Gramàtica del Discurs*, Bellaterra, 1981, pàg. 292 ss.). A aquest tipus de definició R. Carreté hi oposa, en síntesi, les següents observacions, que em permeto extreure del context:

– «qualsevol nom referit a persona i emprat en vocatiu quan hom s'hi adreça fa funció de nom propi».

– «...certs NC <noms comuns> poden exercir de NP...»

– «...sé i crec –perquè ha d'ésser cosa de fe– que un pronom no és un nom propi (però no 'substituïa el nom' i, doncs, n'assumia, n'usurpava les funcions?)..»

– «...cal abdicar de la definició tradicional. Un NP té múltiples referents; un NP connota; etc.»

Però al final conclou: «Deixem-ho. Centrats en allò que intuïtivament *sabem* que són noms propis... Passem, doncs, a oferir un llistat dels noms propis *comme il faut* que apareixen...». (subratllat de l'autor).

És obvi que en les frases citades hi ha afirmacions absolutament correctes, en especial les tres primeres que plantegen el fet de que els sintagmes nominals que poden substituir en el discurs un nom propi n'usurpen les funcions, i que per tant hi ha diverses formes lingüístiques que poden ésser emprades per a referir-se a la mateixa persona que designa el nom propi. Però no crec que es pugui dir que un NP, per ex. Antoni, té múltiples referents, perquè això no és cert en el context del discurs. En el procés concret del discurs Antoni sempre remet a un Antoni concret, excepte quan és emprat com a SN genèric, per ex. «tots els Antoni...». Potser la qüestió és més clara si pensem que un NP és una forma de «descripció definida», com diu Searle, al costat d'altres, però que a cada llengua pren l'estructura que abans anomenava «sistema onomàstic». Crec que en aquest camp la intuïció té una base cultural i que algunes de les formes citades per R. Carreté, per ex. els vocatius, probablement caldria considerar-les «noms de rol» més que competidores dels NP, *tout court*. Voldria que aquestes observacions tinguessin el valor de contribuir a un profitós debat. Així sia.